

XALQARO IQTISODIY MUNOSABATLARNING HUQUQIY ASOSLARI

Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li

*Namangan davlat universiteti Yuridik fakulteti Fuqarolik jamiyati va
huquq ta'limi kafedrasida o'qituvchisi*

Qosimov Xamidullo Abduqaxxor o'g'li

*Namangan davlat universiteti Yuridik fakulteti Milliy g'oya, ma'naviyat
asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslari murakkab va ko'p qirrali mavzu bo'lib, u keng doiradagi huquqiy tamoyillar, bitimlar va institutlarni o'z ichiga oladi hamda xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asosi mamlakatlarning iqtisodiy sohadagi o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi keng ko'lamli qonunlar, shartnomalar va bitimlarni o'z ichiga oladi. Globallashuv jahon iqtisodiyotini shakllantirishda davom etar ekan, xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Kalit so'zlar: Xalqaro iqtisodiyot, moliyaviy operatsiyalar, hamkorlik, xalqaro savdo, raqobat, harakatlar, investitsiya, shartnomalar, qonunlar, huquqiy tamoyillar, bitimlar, qoidalar.

Аннотация: В данной статье правовая основа международных экономических отношений представляет собой сложную и многогранную тему, включающую в себя широкий спектр правовых принципов, соглашений и институтов, а правовая основа международных экономических отношений представляет собой широкую базу, регулирующую взаимодействие стран в экономической сфере. включает обширные законы, контракты и соглашения. Поскольку глобализация продолжает формировать мировую экономику, правовые основы международных экономических отношений становятся все более важными.

Ключевые слова: Международная экономика, финансовые операции, сотрудничество, международная торговля, конкуренция, действия, инвестиции, контракты, законы, правовые принципы, соглашения, правила.

Abstract: In this article, the legal basis of international economic relations is a complex and multifaceted topic, which includes a wide range of legal principles, agreements and institutions, and the legal basis of international economic relations is a broad framework that regulates the interaction of countries in the economic sphere. includes extensive laws, contracts and agreements. As globalization

continues to shape the world economy, the legal foundations of international economic relations are becoming increasingly important.

Key words: International economy, financial operations, cooperation, international trade, competition, actions, investment, contracts, laws, legal principles, agreements, regulations.

Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslari murakkab va ko'p qirrali mavzu bo'lib, u keng doiradagi huquqiy tamoyillar, bitimlar va qoidalarni o'z ichiga oladi. U o'z mohiyatiga ko'ra, xalqlarning bir-biri bilan iqtisodiy o'zaro munosabatlaridagi xulq-atvorini tartibga soluvchi qonunlar va qoidalarni o'z ichiga oladi. Ushbu o'zaro ta'sirlar savdo bitimlari, investitsiya shartnomalari, intellektual mulk huquqlarini himoya qilish va moliyaviy operatsiyalarni o'z ichiga olgan turli shakllarda bo'lishi mumkin. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning asosini suverenitet tushunchasi tashkil etadi, bu esa mamlakatning tashqi kuchlar aralashuvisiz o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini bildiradi. Biroq, bugungi o'zaro bog'langan jahon iqtisodiyotida hech bir davlat yakka holda faoliyat yuritmaydi. Xalqaro iqtisodiy munosabatlar turli huquqiy bazalar, jumladan, xalqaro savdo huquqi, investitsiya huquqi va moliyaviy tartibga solish bilan tartibga solinadi. Ushbu huquqiy asoslar mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish va ushbu faoliyat jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nizolarni hal qilish uchun asos yaratadi. Xalqaro savdo, investitsion va moliyaviy operatsiyalar davlatlar o'rtasida hamkorlik va muvofiqlashtirishni talab qiladi. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslarining asosiy jihatlaridan biri xalqaro savdo huquqi tizimidir. Bunga mamlakatlar o'rtasida tovar va xizmatlar almashinuvini tartibga soluvchi qoidalar va qoidalar, shuningdek, ushbu kontekstda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nizolarni hal qilish mexanizmlari kiradi. "Chegaralangan amaliy ishchanlik (ChAI) - bozordagi o'z mavqeini suiiste'mol qilayotgan korxonalar, birlashmalarning faoliyatidir. Ular raqobatni chegaralaydi, dumping narxlarini qo'llaydi, xalqaro savdo qoidalarini buzadi. Shuning uchun ko'p mamlaka ar raqobatni himoyalash va ChAI bilan kurashish bo'yicha qonun loyihalariga ega. Bu qoidalar xalqaro darajadagi birinchi loyihalarga ega. Bu qoidalar xalqaro darajada birinchi bor UST va EX da qabul qilingan. Ularning BMT doirasida qabul qilinishi raqobat sohasida keng ko'lamli xalqaro tizim barpo etilishini boshlab berdi".¹ Jahon Savdo Tashkiloti (JST) savdo kelishuvlari bo'yicha muzokaralar uchun forum va a'zo davlatlar o'rtasidagi savdo

¹ M.Mirsaidov "Xalqaro iqtisodiy munosabatlar" o'quv qo'llanma Toshkent "Iqtisod-moliya" 2006 38-bet

kelishmovchiliklarini hal qilish mexanizmini taqdim etish orqali ushbu sohada markaziy rol o'ynaydi. Transchegaraviy investitsiyalarni tartibga solishda savdo qonunchiligidan tashqari investitsion qonun ham hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ikki tomonlama investitsiya shartnomalari (BIT) va ko'p tomonlama investitsiya shartnomalari xorijiy investorlarni huquqiy himoya qiladi va investitsiya nizolarini hal qilish mexanizmlarini belgilaydi. Bundan tashqari, xalqaro iqtisodiy munosabatlar ham iste'molchilarga zarar etkazishi yoki bozorlarni buzishi mumkin bo'lgan raqobatga qarshi amaliyotlarning oldini olishga qaratilgan raqobat qonuni bilan tartibga solinadi. Ko'pgina mamlakatlar o'zlarining raqobat qonunlariga ega, ammo xalqaro darajada raqobat siyosatini muvofiqlashtirishga qaratilgan harakatlar ham mavjud. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslarining yana bir muhim jihati pul-kredit huquqidir. Xalqaro valyuta fondi (XVF) va boshqa xalqaro moliya institutlari valyuta kurslarini tartibga solish va iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelgan mamlakatlarga moliyaviy yordam ko'rsatishda asosiy rol o'ynaydi. ekologik huquq xalqaro iqtisodiy munosabatlar sharoitida tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq global xavotirlar kuchaygani sari, barqaror rivojlanishni ta'minlovchi va transchegaraviy faoliyatda ekologik muammolarni hal qiluvchi huquqiy bazaga ehtiyoj bor.

“Bugungi kunda O‘zbekiston Halqaro valyuta fondi XVF, 1992 yil 21 sentyabr) va Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (XTTB) a‘zosi. Bu nufuzli moliya tashqilotlariga ochilgan yo‘l respublikamiz iqtisodiyoti taraqqiyoti va bu boradagi islohatlarni jadallashtirish uchun katta imkoniyat yaratdi. Bu hamkorlik O‘zbekiston uchun valyuta va moliya sohasida yangi tajribalarni o‘zlashtirish imkonini ham berdi. O‘zbekistonda XVF faoliyati respublika Markaziy banki va hukumatning texnik va konsultativ xizmatlarini yuqori darajaga ko‘tarishga qaratilgan. XVF mamlakatlar bank tizimlari taraqqiyotiga statistik ma‘lumotlarni yengillashtirish, bank faoliyati nazoratlarini takomillashtirish, moliya tizimida kadrlarni o‘qitish, me‘yoriy-huquqiy aktlar ishlanmasini tayyorlash kabi yumushlarda ko‘maklashadi. O‘zbekiston uchun MBRR va xalqaro tiklanish uyushmasi (MAR) bilan hamkorlik katta ahamiyat kasb etadi”.² Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslarining yana bir muhim jihati investitsiya huquqidir. Ushbu soha xorijiy investorlarning qabul qiluvchi mamlakatlardagi huquq va majburiyatlarini, shuningdek, qabul qiluvchi hukumatlarning investitsiyalarga munosabatini tartibga

² X.M.Mamatqulov “Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar” qo‘llanma Toshkent – 2008 189-bet

soladi. Ushbu huquqiy tamoyillarni shakllantirishda investitsiya shartnomalari va investitsiya arbitraji muhim rol o'ynaydi. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarda savdo va investitsiya huquqidan tashqari moliyaviy tartibga solish ham hal qiluvchi rol o'ynaydi. Moliyaviy qoidalar barqaror iqtisodiy rivojlanishga ko'maklashish bilan birga jahon moliya bozorlarida barqarorlik va shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarga xalqaro huquqning atrof-muhit huquqi, inson huquqlari huquqi, intellektual mulk huquqi, mehnat huquqi va raqobat huquqi kabi boshqa sohalari ham ta'sir qiladi.

Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslarining yana bir muhim jihati investitsiya huquqidir. Bu to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni tartibga soluvchi qoidalar va qoidalarni, shuningdek, qabul qiluvchi mamlakatlar va xorijiy investorlarning huquq va majburiyatlarini o'z ichiga oladi. Investitsion shartnomalar xorijiy investorlarni himoya qilish va investorlar va qabul qiluvchi davlatlar o'rtasidagi nizolarni hal etish mexanizmlarini ta'minlash orqali bu sohada muhim o'rin tutadi. Intellektual mulk huquqi ham xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslarining muhim qismini tashkil etadi. Bu huquqlar turli xalqaro shartnomalar orqali himoya qilinadi, masalan, Intellektual mulk huquqlarining savdo bilan bog'liq jihatlari to'g'risidagi bitim (TRIPS) a'zo mamlakatlarda intellektual mulkni himoya qilishning minimal standartlarini belgilaydi. Moliyaviy operatsiyalar ham xalqaro iqtisodiy huquq doirasiga kiradi. Bunga transchegaraviy bank va moliyaviy xizmatlarni tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlar, shuningdek, xalqaro moliyaviy operatsiyalar bilan bog'liq nizolarni hal qilish qoidalari kiradi.

Xulosa qilib aytadiganda, xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asosi o'z ichiga keng doiradagi huquqiy tamoyillar, bitimlar va qoidalarni o'z ichiga olgan murakkab va dinamik sohadir. U xalqlar o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, shu bilan birga ushbu kontekstda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nizolarni hal qilish mexanizmlarini taqdim etadi. Global savdo kengayish va rivojlanishda davom etar ekan, bu o'zaro munosabatlar adolatli va shaffof tarzda amalga oshirilishini ta'minlash uchun mustahkam huquqiy bazaga ega bo'lish juda muhimdir. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy asoslari ko'p qirrali bo'lib, doimo rivojlanib boradi. U milliy manfaatlarni global hamkorlik zarurati bilan muvozanatlashga intiladigan murakkab qonunlar, shartnomalar va institutlarni o'z ichiga oladi. Iqtisodiyotlar har qachongidan ham ko'proq o'zaro bog'langan bo'lsa, xalqaro savdo va investitsiyalar bilan shug'ullanuvchi hukumatlar, biznes va jismoniy shaxslar uchun ushbu qonunchilik bazasini tushunish va boshqarish juda muhim bo'ladi. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning huquqiy

asosini mamlakatlarning iqtisodiy o‘zaro munosabatlarini shakllantiruvchi qonunlar, qoidalar, shartnomalar va institutlarning murakkab to‘plami tashkil etadi. Ushbu huquqiy bazani tushunish xalqaro miqyosda faoliyat yurituvchi korxonalar, shuningdek, potentsial mojarolar yoki nizolarni hal qilishda global iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirishga intilayotgan siyosatchilar uchun juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, “O‘zbekiston Respublikasining Tashqi Iqtisodiy Faoliyati To‘g‘risida”gi O‘zbekiston respublikasi qonuniga o‘zgartishlar va qo‘shimchalar kiritish haqida 26.05.2000 yildagi 77-II-son
2. A.Vahobov, U.Burxanov, N.Jumayev “Xalqaro moliya munosabatlari” Toshkent “Yangi asr avlodi” 2003 yil
3. A. Razzoqov, Sh. Toshmatov, N. O‘rmonov, P. Xoshimov, F. Egamberdiyev **IQTISODIY TA'LIMOTLAR TARIXI** (o‘quv qo‘llanma) Toshkent – 2005
4. M.Mirsaidov “Xalqaro iqtisodiy munosabatlar” o‘quv qo‘llanma Toshkent “Iqtisod-moliya” 2006
5. X.M.Mamatqulov “Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar” qo‘llanma Toshkent – 2008
6. A.V.Vaxabov, Sh.X.Xajibakiyev, Sh.I.Raxmanov, X.A.Usmanova “Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar” TOSHKENT “VORIS-NASHRIYOT” 2014
7. Raxmatullayeva F.M., Abdulloyev A.J., Giyazova N.B., Narzullayeva G.S. “Tashqi iqtisodiy faoliyat va raqobat menejmenti” o‘quv qo‘llanma I-qism “DURDONA” nashriyoti Buxoro – 2021
8. Akbarali o‘g‘li S. F. **MAKTAB O‘QUVCHILARI HUQUQIY TA’LIM VA TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI //INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION.** – 2023. – T. 2. – №. 24. – C. 28-30.
9. Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o‘g‘li. **MAKTAB O‘QUVCHILARI HUQUQIY TA’LIM – TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH BORASIDA OLIB BORILGAN TAJRIBA SINOV ISHLARI NATIJALARINING PEDAGOGIK TAHLILI.** Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. -№ S/2 (3)-2023. ISSN: 2181-1342 (Online) <https://scienceproblems.uz>
10. Akbarali O'g'li, Satvoldiyev Fakhridin. "Prospects for improving the technologies of developing legal thinking for schoolchildren (on the example of the province of Namangan)." *Current research journal of pedagogics* 4.01 (2023): 94-97.